

ONDERWIJSASSISTENT

COLOFON

Boom beroepsonderwijs
info@boomberoepsonderwijs.nl
www.boomberoepsonderwijs.nl

Auteur: T.Cremers, M. van Gameren, M. van den Hof, A. de Jong, W. Kooremans, V. Landsmeer-Dalm, N. Montulet, L. Sterrenburg, K. Stolk, A. Visser, H. Penterman
Inhoudelijke redactie: F.M.E Vissers en K. Stolk
Bronvermelding: bibiphoto/Shutterstock.com

Titel: Angerenstein Welzijn, Onderwijsassistent
ISBN: 978 90 3725 722 9

© Boom beroepsonderwijs 2021, Tweede druk/Eerste oplage

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl). De uitgever heeft ernaar gestreefd de auteursrechten te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden. Door het gebruik van deze uitgave verklaart u kennis te hebben genomen van en akkoord te gaan met de specifieke productvoorwaarden en algemene voorwaarden van Boom beroepsonderwijs, te vinden op www.boomberoepsonderwijs.nl.

INHOUD

	Inleiding	9
Thema 1	De leerling volgen	13
1.1	Voortgangsregistratie en het leerlingvolgsysteem	14
1.2	Verschillende vormen van monitoren	18
1.3	Ondersteunen bij monitoren	21
1.4	Verschillende systemen	24
1.5	Wetgeving	26
1.6	Kritische beroepssituatie	28
1.7	Verdieping: DL en DLE	29
Thema 2	Groepsplannen en handelingsplannen	33
2.1	Groepsplannen	34
2.2	Verschillende groepsplannen	38
2.3	Handelingsplannen	39
2.4	Ontwikkelingsperspectiefplan (OPP)	44
2.5	Kritische beroepssituatie	48
2.6	Verdieping: Ambulante begeleiding	49
Thema 3	Handelingsgericht werken en differentiatie	53
3.1	Uitgangspunten van HGW	54
3.2	De cyclus van HGW	56
3.3	Vaardigheden van de leerkracht	59
3.4	Vaardigheden van de onderwijsassistent	61
3.5	Differentiatie	62
3.6	Kritische beroepssituatie	67
3.7	Verdieping: Hoogbegaafde leerlingen op school	68

Thema 4	Opbrengstgericht werken	71
4.1	Wat is opbrengstgericht werken?	72
4.2	Opbrengstgericht werken in een cyclus	75
4.3	Effecten en knelpunten van opbrengstgericht werken	78
4.4	Vaardigheden en de kwaliteitskaart	81
4.5	Kritische beroepssituatie	83
4.6	Verdieping: Michael Fullan	84
Thema 5	Verschillen in onderwijs	87
5.1	Basisontwikkeling	88
5.2	Verschillende benaderingen van leren	93
5.3	Verschillende methodes	95
5.4	Nieuwe onderwijsconcepten	98
5.5	Kritische beroepssituatie	101
5.6	Verdieping: Drie vormen van leren	102
Thema 6	Intercultureel werken	107
6.1	Culturele diversiteit	108
6.2	Interculturele communicatie	112
6.3	Interculturele beroepsvaardigheden	115
6.4	Kritische beroepssituatie	120
6.5	Verdieping: Interculturele ouderparticipatie	121
Thema 7	Problemen in de spraaktaalontwikkeling	127
7.1	Spraaktaalontwikkeling	128
7.2	Stromingen	131
7.3	Taalproblemen en taalontwikkelingsstoornissen	134
7.4	Tweetaligheid en laaggeletterdheid	137
7.5	Projecten	142
7.6	Dyslexie	145
7.7	Kritische beroepssituatie	150
7.8	Verdieping: Verbaal-performaal kloof	151

Thema 8	Rekenproblemen en rekenstoornissen	155
8.1	Rekenproblemen en rekenstoornissen	156
8.2	Signaleren	158
8.3	Oorzaken en gevolgen	161
8.4	Ondersteuning bij rekenproblemen	163
8.5	Projecten	166
8.6	Kritische beroepssituatie	168
8.7	Verdieping: Fasering bij rekenstoornissen	169
Thema 9	Theorieën	175
9.1	Leerproblemen	176
9.2	Gedragsproblemen	176
9.3	Opvoedingsproblemen	177
9.4	Maatschappelijke veranderingen	177
9.5	De psychoanalyse	179
9.6	De leertheorie	181
9.7	Het interactiemodel	184
9.8	Het ecologisch model	186
9.9	Kritische beroepssituatie	189
9.10	Verdieping: Signaleren	191
Thema 10	Hechting	197
10.1	Hechting en het belang ervan	198
10.2	Veilige hechting en onveilige hechting	199
10.3	Reactieve hechtingsstoornis	206
10.4	De gevolgen van een hechtingsstoornis	209
10.5	Vaststelling en interventies	211
10.6	Kritische beroepssituatie	213
10.7	Verdieping: Kinderen met hechtingsstoornis in de klas	215

Thema 11	Problemen bij kwetsbare kinderen	219
11.1	Kwetsbare kinderen	220
11.2	Werkhoudingsproblemen	220
11.3	Cognitieve stoornissen	223
11.4	Emotionele stoornissen en gedragsproblemen	225
11.5	Seksueel gedrag	231
11.6	Eetstoornissen	235
11.7	Psychiatrische stoornissen	237
11.8	Kritische beroepssituatie	239
11.9	Verdieping: Kwetsbaarheid-stressmodel	240
Thema 12	Klassenmanagement en pedagogisch klimaat	245
12.1	Klassenmanagement	246
12.2	Welbevinden en veiligheid	250
12.3	Orde en overwicht	252
12.4	Managementvaardigheden en professionele houding	256
12.5	Aansluiten bij het kind	259
12.6	Kritische beroepssituatie	260
12.7	Verdieping: Talentgericht werken	261
Thema 13	Ontwerpen van onderwijs	265
13.1	Didactiek en activerende didactiek	266
13.2	Marzano en Miller	271
13.3	Het DA-model	278
13.4	Verschillende werkvormen	280
13.5	Kritische beroepssituatie	283
13.6	Verdieping: Groepsdynamiek	284
Thema 14	Mediawijsheid	287
14.1	De wijsheid van media	288
14.2	Methodes en programma's	290
14.3	Gebruik van sociale media	293
14.4	Protocol sociale media	295
14.5	Digitale geletterdheid	297
14.6	Kritische beroepssituatie	298
14.7	Verdieping: Het nut van programmeren	299

Thema 15	Onderwijsbeleid	305
15.1	Beleid	306
15.2	Politiek en beleid	313
15.3	Dagarrangementen	315
15.4	Privacybeleid	317
15.5	Medezeggenschap	320
15.6	Kritische beroepssituatie	321
15.7	Verdieping: Beroepsgeheim in het onderwijs	322
Thema 16	Passend onderwijs	325
16.1	Geschiedenis van Passend Onderwijs	326
16.2	Uitgangspunten en doelen	327
16.3	De samenwerkingsverbanden	330
16.4	Zorg op school	333
16.5	Kritische beroepssituatie	335
16.6	Verdieping: Evaluatie passend onderwijs	337
Thema 17	Kwaliteitszorg	341
17.1	Inleiding kwaliteitszorg onderwijs	342
17.2	Kwaliteitscontrole inspectie	345
17.3	Wat scholen zelf doen	348
17.4	Overheidsmaatregelen	351
17.5	Kritische beroepssituatie	352
17.6	Verdieping: Risicomanagement	353
Thema 18	Doorgaande leerlijnen	357
18.1	Doorgaande leerlijnen	358
18.2	VVE	360
18.3	De VVE-keten	363
18.4	VVE-methodieken	368
18.5	Onderzoek naar VVE	373
18.6	Kritische beroepssituatie	374
18.7	Verdieping: Referentieniveaus	375

Thema 19	Ouderparticipatie	379
19.1	Typen oudergedrag	380
19.2	Communicatie met ouders	384
19.3	Ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie	387
19.4	Vergroten ouderbetrokkenheid	388
19.5	Kritische beroepssituatie	391
19.6	Verdieping: Ouderparticipatie in het voortgezet onderwijs	391
Thema 20	Actief leren	395
20.1	Leerbehoeften	396
20.2	Leerstijlen	397
20.3	Meervoudige intelligentie	399
20.4	Betekenisvolle leeromgeving	401
20.5	Zelfstandig leren	405
20.6	Ontdekkend leren en coöperatief leren	407
20.7	Kritische beroepssituatie	411
20.8	Verdieping: Werkvormen coöperatief werken	412
Thema 21	Organisatiebrede- en buitenschoolse activiteiten	419
21.1	Buitenschoolse activiteiten	420
21.2	Organisatie van evenementen	423
21.3	Plannen in fasen	424
21.4	Werkvormen	429
21.5	Kritische beroepssituatie	436
21.6	Verdieping: NME als buitenschoolse activiteit	437
	Index	439

INLEIDING

Angerenstein Welzijn is een complete serie leermiddelen voor de kwalificatiedossiers van Welzijn en is geschikt voor de volgende kwalificatiedossiers:

- Maatschappelijke zorg
- Pedagogisch werk
- Sociaal werk.

Angerenstein Welzijn bestaat in de kern uit boeken met theorie. De boeken van Angerenstein Welzijn kennen de volgende opbouw:

Opbouw boeken Angerenstein Welzijn

Profielboeken	Profielboeken
Basisprofielboeken	Basisprofielboeken
Generieke boeken	Basisboeken

Dit boek is een van de twee profielboeken voor het dossier pedagogisch werk. De theorie bestaat uit drie onderdelen:

- 1 basistheorie
- 2 kritische beroepssituatie
- 3 verdiepingstheorie.

Basistheorie

De basistheorie bevat informatie die relevant is voor de opleiding van onderwijsassistent. De theorie wordt verlevendigd met voorbeelden uit het welzijnsworkveld. Belangrijke begrippen worden uitgelegd in de tekst en aangeduid met een paarse kleur.

Kritische beroepssituatie (KBS)

In de KBS word je geconfronteerd met een probleemstelling of dilemma waarbij je niet kunt terugvallen op routinematig handelen. Online vind je bij elke KBS aanvullende opdrachten.

Verdiepingstheorie

Elk thema heeft een verdiepende paragraaf waar het thema verder wordt uitgediept.

Daarnaast kent Angerenstein Welzijn enkele online-aanvullingen:

- verwerkingsopdrachten
- uitdagingen.

Voordat je de digitale leeromgeving kunt gebruiken moet je je licentie activeren.

- Overleg met je docent welk type account je gebruikt.
- Ga naar www.boomberoepsonderwijs.nl/licentie.
- Bekijk de instructiefilm of lees het stappenplan.
- Volg de stappen.

Daarna kun je aan de slag!

Verwerkingsopdrachten

Bij ieder thema horen enkele verwerkingsopdrachten. Deze opdrachten helpen je de informatie uit de theorie te verwerken.

Uitdagingen

Tijdens de uitdaging werk je met meerdere studenten aan een grote opdracht waarbij een beroep gedaan wordt op jouw samenwerkingsvaardigheden en jouw creativiteit. De uitdaging levert altijd een product op dat wordt beoordeeld.

Veel plezier en succes met het werken met Angerenstein Welzijn!

T H E M A

01

DE LEERLING VOLGEN

Inhoud thema

- 1.1 Voortgangsregistratie en het leerlingvolgsysteem
- 1.2 Verschillende vormen van monitoren
- 1.3 Ondersteunen bij monitoren
- 1.4 Verschillende systemen
- 1.5 Wetgeving
- 1.6 Kritische beroepssituatie
- 1.7 Verdieping: DL en DLE

Waar geleerd wordt, wordt geregistreerd. Ook op school. Een school kan zo precies bijhouden wat en hoe elke leerling leert, of hij vooruitgang boekt en hoe precies. Ook wordt bijgehouden hoe vaak een leerling afwezig is, dit is een school verplicht. Zo'n registratie heet: voortgangsregistratie. Belangrijke informatie vastleggen, gebeurt in een leerlingvolgsysteem, afgekort LVS. Als onderwijsassistent kun je ondersteuning bieden bij het verzamelen van gegevens, je kunt dus leerlingen monitoren. Daarvoor is het belangrijk dat je de wetgeving rondom registratie begrijpt. Want omgaan met persoonsgegevens doe je zo discreet mogelijk.

1.1 Voortgangsregistratie en het leerlingvolgsysteem

Het registreren van de voortgang van de leerlingen en het bijhouden van het leerlingvolgsysteem is een verplichte taak voor scholen. Door de voortgang van leerlingen te registreren, kan een school nauwkeurig in de gaten houden hoe zij zich ontwikkelen. Een school kan zo ook zien of die ontwikkeling naar verwachting gaat. Ofwel: of een leerling zich ontwikkelt zoals zijn leeftijdsgenoten gemiddeld doen. Dit maakt het mogelijk voor een school om tussentijds bij te sturen en gepaste leerstof aan te bieden. Soms presteert een leerling minder of beter dan gemiddeld. Je wilt dit zo snel mogelijk signaleren, zodat je tijdig interventies kunt doen. Ook is het registreren van gegevens handig bij het afgeven van een schooladvies (welke soort middelbaar onderwijs past het best?).

1.1.1 Wat is voortgangsregistratie?

Voortgangsregistratie is het vastleggen van de voortgang van de leerling. In principe wordt het proces dat de leerling in elke klas doorloopt, vastgelegd. De leerkracht kan deze gegevens altijd oproepen voor ouders, school en schoolinspectie. Het registreren begint op de eerste schooldag en stopt als de leerling vertrekt uit groep 8. Zo ontstaat er een flink dossier van elke leerling.

1.1.2 Het doel van registreren

Het doel van het registreren van leerlinggegevens is het inzichtelijk maken van de leerweg die de leerling aflegt. Dit geeft de leerkracht de mogelijkheid om tussentijds bij te sturen als hij ziet dat iets niet helemaal volgens plan verloopt. Het kan namelijk voorkomen dat een leerling moeite heeft met de lesstof of dat hij juist de lesstof ontstijgt. Daarnaast moet een school altijd kunnen verantwoorden waaraan wordt gewerkt. Deze verantwoording legt de school af aan de schoolinspectie, die ernaar streeft dat alle basisscholen in Nederland lesgeven op hetzelfde niveau, dat er aan dezelfde basisdoelen wordt gewerkt en dat leerlingen dus dezelfde dingen leren. Zo willen ze borgen dat elke basisschoolleerling dezelfde kans krijgt en dat de kwaliteit van het onderwijs niet afhangt van de gekozen school. Scholen zijn sinds 2014 verplicht om te werken met een leerlingvolgsysteem.

1.1.3 Wat wordt er geregistreerd?

Om ervoor te zorgen dat alleen relevante informatie wordt vastgelegd, bestaan er begrippen waarop je specifiek moet letten.

Resultaat

Het is belangrijk dat de school inzichtelijk maakt wat de resultaten van de leerlingen zijn, wat zij hebben geleerd en wat de school heeft aangeboden om tot dit resultaat te komen. Deze resultaten worden zichtbaar doordat leerlingen opdrachten en toetsen maken en in werkboeken werken. De behaalde resultaten worden vastgelegd in onder meer een onderwijskundig rapport.

Ontwikkeling

Er wordt bijgehouden hoe de ontwikkeling van de leerling verloopt: is hij in staat het gemiddelde niveau te halen? Is het halen van het gemiddelde niveau lastig, dan wordt dit zichtbaar door het registreren van de resultaten. Ook als de leerling de lesstof ontstijgt en dus slimmer is, zal dit blijken uit de resultaten die over hem zijn vastgelegd. Zo wordt er altijd ingespeeld op wat de leerling aankan. Het doel is dus om inzichtelijk te maken op welk niveau de leerling functioneert en hoe dat komt. Naast de lesstof die hij op papier of digitaal krijgt aangeboden, wordt ook gekeken wat de leerling motorisch en sociaal-emotioneel aankan. Er worden dus verschillende ontwikkelingsgebieden gemonitord.

Gedrag

Ook gedrag van de leerlingen wordt gevolgd. Je kunt daarvan veel afleiden. Of hij lekker in zijn vel zit en hoe hij in de groep ligt bijvoorbeeld. Of hij zich sociaal-emotioneel gezien goed ontwikkelt en of hij de aangeboden lesstof aankan. Wanneer een leerling zich niet goed voelt, zal hij ook niet goed presteren. Het is belangrijk alert te zijn op gedrag, zodat je ook op die manier je handelen en lesaanbod kunt bijsturen. Het observeren en vastleggen van opvallende gedragingen zorgt ervoor dat je op zoek kunt naar de reden voor het gedrag.

Gedrag heeft altijd een reden.

Verzuim

Ten slotte wordt er gelet op het verzuim van de leerling. Als basisschoolkind ben je leerplichtig en mag je dus niet zomaar wegblijven van school. Door dit vast te leggen, kunnen scholen bijhouden of het verzuim geoorloofd of ongeoorloofd is. Van geoorloofd verzuim is de school op de hoogte, want de school heeft hiervoor toestemming gegeven, van ongeoorloofd verzuim is de school niet op de hoogte. Door deze gegevens te registreren, maakt de school – voor zichzelf en voor de inspectie – inzichtelijk of de leerling voldoende aanwezig is geweest. Zo niet, dan kan de school de ouder of verzorger hierop aangespreken. Leerlingen in het voortgezet onderwijs zijn volledig leerplichtig tot ze 16 jaar zijn. Daarna hebben ze een **kwalificatieplicht** tot ze 18 jaar zijn. Dit betekent dat ze verplicht zijn om de beginselen van een beroep te leren, zodat ze kunnen starten op de arbeidsmarkt. Denk aan het behalen van een havo-, vwo- of mbo2-diploma. Verzuim in het voortgezet onderwijs komt ook voor in de vorm van spijbelen, dat is verboden. Scholen kunnen hiervoor de leerplichtambtenaar inschakelen. Deze ambtenaar ziet erop toe dat leerplichtige leerlingen naar school komen. Blijven de spijbelaars toch weg, dan krijgen de ouders vaak een geldboete.

1.1.4 Individueel en klassikaal

Naast het vastleggen van leerlingengegevens in groepsplannen, worden er ook leerlingengegevens klassikaal en schoolbreed vastgelegd in plannen. Daarin staat bijvoorbeeld hoe de klas gemiddeld presteert bij rekenen of taal. Zo ontstaat er overzicht. En zo kun je meten hoe de school functioneert in vergelijking met alle andere scholen in Nederland. Dit geeft een school de kans het lesprogramma of pedagogisch klimaat te verbeteren, als dat nodig is.

1.1.5 Het leerlingvolgsysteem (LVS)

Alle gegevens rondom resultaat, ontwikkeling, gedrag en verzuim worden door elke school verplicht vastgelegd in een **leerlingvolgsysteem (LVS)**. Dit is een digitaal systeem waarin een school alle benodigde gegevens kan opslaan. Het systeem geeft een overzicht per leerling en per klas en zelfs per school. De gegevens die in een LVS worden verzameld, maken deel uit van een leerlingdossier. De school bewaart in dit dossier alle relevante informatie over de leerling. Denk ook aan verslagen van ouderavonden en leerlingbesprekingen. Als er plannen zijn gemaakt om een leerling te helpen bij een bepaald probleem, dan worden ook die opgenomen in het leerlingdossier. Denk aan hulp bij dyslexie of ADHD. De ouders mogen deze gegevens inzien.

1.1.6 Observatie-instrumenten

Er bestaan verschillende observatie-instrumenten om leerlinggegevens te kunnen vaststellen. Observeren kan op verschillende manieren. Denk aan het observeren van gedrag tijdens een spel of het nakijken van schriftelijk werk. Het meest voorkomende hulpmiddel is toetsen. Bij een leerlingvolgsysteem horen vaak methodeonafhankelijke, standaardtoetsen waarmee je vaardigheden kunt testen.

Genormeerde en methodeonafhankelijke toetsen

Genormeerde toetsen, ofwel standaardtoetsen die bij een LVS horen, zijn **methode-onafhankelijk**. Dit wil zeggen dat er geen methode (bijvoorbeeld voor taal of rekenen) nodig is om toetsstof uit te halen. Methode-onafhankelijke toetsen zijn vaardigheidstoetsen die alle leerlingen in heel het land maken en die horen bij het LVS. Deze toetsen worden meestal eens in het half jaar afgenomen en de resultaten van de leerlingen worden vergeleken met leerlingen in heel Nederland. Het betreft vaardigheden die elke basisschoolleerling in Nederland aan het einde

van de basisschool moet beheersen. Denk aan een toets die het ruimtelijke inzicht test of een DMT (drie minuten toets) waarbij de leerling in drie minuten zo veel mogelijk woorden moet oplezen.

Deze toetsen zijn vaak **cumulatief**. Dit wil zeggen dat je opstapelend, toenemend toetst. In deze toets wordt alle kennis van de verschillende vakken samen getoetst. Doorgaans wordt deze toets uitgevoerd middels deoltoetsen, de resultaten van de deoltoetsen samen vormen het eindresultaat. Het voordeel van cumulatief toetsen is dat de leerstof herhaald wordt, waardoor de kennis op langere termijn beter blijft hangen. Daarnaast wordt de ontwikkeling van de leerling in kaart gebracht.

Methodeafhankelijke toetsen

Methodeafhankelijke toetsen horen wél bij een methode. Dit zijn beheersingstoetsen en hebben als doel om te kijken of leerlingen de net geleerde lesstof voldoende beheersen. Deze toetsen horen bij een bepaalde methode en worden doorgaans aan het eind van een blok afgenomen. De leerkracht kan de resultaten van de leerlingen vergelijken met andere klassen of scholen die de betreffende methode ook gebruiken. De mogelijkheid tot vergelijken van resultaten is dus kleiner dan bij methode-onafhankelijke toetsen.

1.2 Verschillende vormen van monitoren

Er bestaan veel verschillende manieren waarop je leerlingen kunt monitoren. Dit monitoren kan bijvoorbeeld in een onderwijsleersituatie of een vrije situatie. Je kunt verschillende dingen ondernemen om bewust de leerling te monitoren.

Observeren

Observeren is actief, bewust en doelgericht waarnemen. Dit is wellicht de meest voorkomende manier van monitoren. Je kunt dit doen op elk moment van de schooldag. Kenmerkend voor observeren is dat je geen oordeel hebt over wat je waarneemt. Observeren doe je dus objectief. Je benoemt of beschrijft alleen wat je